

Книжка «з годинником»

Автор: Олена ЮРЧУК
№9№10 (120) 23 травня 2014 року
08:48 26 червня 2014 року

Володимир Даниленко. Грози над Туровцем. Родинні хроніки. – Л.: Піраміда, 2014. – 370 с.

Нова книжка Володимира Даниленка за формою – то колаж жанрів (вона містить повість, роман, оповідання), об'єднаних однією наскрізною ідеєю – розкриття української історії крізь призму мікросвіту окремої людини.

Для української літератури останніх десятиліть саме таке втілення «історичного» не є новим. Одразу згадуються «Солодка Даруся» Марії Матіос, «Залишенець. Чорний ворон» Василя Шкляра, «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко, «Танго смерті» Юрія Винничука. Українське мистецтво слова демонструє, з одного боку, постколоніальне прагнення осмислити минуле українського народу, з іншого – намагається реалізувати таке прагнення через постмодерні практики модифікації жанру (особливо це помітно на рівні формальних елементів роману), авторського міфосторичного симулякру, коли митець дозволяє собі «перетравлювати» історичний матеріал, формуючи з нього іншу реальність. Поза постмодерним простором залишається українське романтично-мазохістське бажання висмакувати власний біль, тому відкидається помпезність та епопейність (гра у «тисячу і одного героя» серед «тисячі й однієї події»), а пропонуються «інтимні» історії людей, які намагаються вижити в складну історичну епоху.

Але повернемося до книжки Володимира Даниленка. Розпочинається вона повістю «Сповідь джури Самойловича». Перед нами буремний період, коли українські землі було узурповано різними державами, а також існував розбрат у межах політичної національної еліти (досить влучно констатує оповідач історії безконечність такого стану для українців). У політичному змаганні між гетьманом Самойловичем та майбутнім гетьманом Мазепою опиняється молодий джура. Володимир Даниленко не втомлює читача історичним фактажем, він робить тільки деякі акценти, що дозволяють самостійно «пригадати» історичні реалії. Його увага сконцентрована на оповідачеві історії, який переживає низку авантюрних пригод, допоки не знаходить прихисток у патріархальній ідилії. Таке заміщення «будівництва держави» на «будівництво родини» як наскрізна ідея художнього тексту вже апробувалося в українській літературі. Знаходимо смислові алузії на роман «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, герої якого, не вигравши політичних змагань за Україну, «втїшені» ідеальною сімєю. Така сім'я – то віртуальний національний проєкт, адже у ній народяться діти, вірні своїй землі. Він одночасно й амбінний – саме ці діти можуть стати володарями вільної України («...хтось із моїх трьох хлопців міг стати володарем обох берегів Дніпра», – стверджує джура).

Володимир Даниленко пропонує не просто книжку, де є зіткнення «особистість – історія», а книжку-родинну хроніку. З XVII століття повісті «Сповідь джури Самойловича» втрапляємо у XX століття роману «Клітка для вивільги». Змінюється час, але не місце подій (Туровець) та люди (нащадки джури й не тільки).

Читаючи роман, відчуваєш опір тексту, адже маєш сумнів у потребі знову і знову проговорювати досвід «радянської клітки» (принаймні у такому форматі). Але підкуплює Даниленкове / оповідачеве бажання розповісти про житомирських дисидентів, тих, хто став предтечою або частиною феномену, що сьогодні отримав назву житомирська прозова школа. Поруч сюжету – історії однієї з десяти, а то й сотні тисяч радянських історій (про зруйновану системою долю талановитої людини з провінції) – маємо цікаві факти з життя житомирської інтелігенції.

З перших рядків перед читачем постає Микола Хомичевський (Борис Тен), надалі зустрічаємося з Євгеном Концевичем, Валерієм Шевчуком та іншими. Цікаво, що автор не вдається до розлогих портретних характеристик, лише окреслює деякі деталі. Відомі постаті житомирського літературного істеблішменту розкриваються через власне мовлення. Від самого Хомичевського дізнаємося про його титанічну працю над перекладом «Ліади» та «Одіссеї», поневіряння по радянських концтаборах. Євген Концевич демонструє свій легендарний рушник і розповідає його історію, а Валерій Шевчук іронічно відгукується про жінок.

Паралельно з постатями талановитих житомирян Володимир Даниленко зображає систему сексостства у радянській тоталітарній державі, виводить колоритні образи її адептів (як Антонечка). Здавалося – нічого нового, нічого з того, що вже знаємо, але деякі речі досить цікаві як часова проекція щодо попередньої повісті. Так, наприклад, всі ті народи, що в повісті ворогували, у радянській інтернаціональній безликоності сидять за одним столом, розмовляють однією мовою (авжеж, російською!). Іронічно трансформується модель родинної ідилії, що має місце у спогадах джури. Патріархальна українська сім'я у радянському варіанті перетворюється на місце заздрості між дітьми, повсякчасними сварками між дорослими. Об'єктом насмішки стає і сам Туровець, із яким джура пов'язував певні амбіції. Житомир'янка пані Цибульська вигукнує: «Це навіть не Турку, не Турин і не Туруханськ. І, тим більше, не Токіо...».

Поза зображенням, вдалим чи не вдалим, радянської дійсності, ми опиняємося у центрі суто Даниленкової історії, яку варто смакувати. Перед нами знову «о» хлопчика (як у повісті «Сонечко моє, чорне й волохате»), який намагається зрозуміти світ дорослих. Традиційна для письменника родина, де тато – геніальний винахідник (роман «Капелюх Сікорського»), а мама наділена даром (має унікальний голос). А ще текст сповнений еротичністю, яка обрамлена містикою, що так вабить нашого автора (містична любов у романі «Кохання в стилі бароко»). І знову перед читачем сплетіння Еросу й Танатосу, коли смерть коханого можна відчути за десятки років крізь «товщі» океанів і самій поморити, втративши опієра для власного життя («Я почав її підводити, але вона не могла стати на ноги і тільки тихо стогнала: – Його вже нема...»).

Зуважимо, що радянська лав-сторі у романі «Клітка для вивільги» – це не тільки історія любові та зради, містичний простір кохання і смерті. Перед нами любовні колізії, що супроводжуються героїчними вчинками. В образі пілота Корсакова втілено не тільки закоханого лицаря «без страху та докору», який ладен слідувати за коханою жінкою попри те, що вона належить іншому, заступається за її честь і перед бандитами, і перед заляканими псевдо-друзями (історія дисидентства «солодкоголої богині»), а й рішучого чоловіка, який, не поборовши систему, має мужність спробувати захиститися від неї. Корсаков на літакові покидає Радянський Союз та просить захисту в США. Автор вмонтував у любовний сюжет реаліті-подію, що неодноразово повторювалася на теренах радянського режиму (радянські пілоти починаючи з 1948 року по 1989 рік викрадали літаки й тікали).

Родинні хроніки «Грози над Туровцем» містять серію оповідань, що стають кінцевою ланкою структури книжки. В оповіданнях Володимир Даниленко вдається до часового колажу, комбінуючи перед читачем історії від часів Колівищини до періоду радянської окупації. Ці мініатюри наче емблеми попередніх частин, адже конденсують у собі «скельця» життя героїв, подекуди декодуючи, подекуди створюючи нові смисли, що закладені попередньо в повісті та романі.

Комбінування часопростору в оповіданнях, здавалося, довільне, однак при пильнішому погляді цілком логічне. Серія починається розповіддю, у якій читач спочатку потрапляє у темпорально близький йому час, а потім – в авантюрну історію часів Колівищини («Стигми преподобного Маська»), наступна оповідь відсилає до царської Росії і дізнаємося про «Череп'яні війни» Юхима Кушніра («Череп'яні війни»). Тим самим Володимир Даниленко повертає читача до часу, що окреслено в повісті, якою починається роман-хроніка.

Надалі, підкорюючись логіці поступальності часу, у замальовках про Туровець вириває радянський період, який був часовим тлом для роману «Клітка для вивільги». Цікаво, що більшу частину мініатюр становлять спогади героя з роману: маленький оповідач в «клітці» дізнається про секрети діда Дениса («Крик гриба»), помсту баби Марини («Грози над Туровцем»), фатальну для Туровця поразку («Футбол по-туровецьки»). Не омине Володимир Даниленко й свого «залюблення» у містику: перед нами традиційний для автора сюжет спокуси чоловіка жінкою або дияволом, який обернувся на жінку («Сміх нічного пана»), щемлива оповідь про зраду друга, що стає причиною смерті («Заєць»).

З останньою сторінкою з'являється відчуття, що у цій книзі читач отримає знаного й зовсім нового Володимира Даниленка-автора. Неочікуваний у повісті «Сповідь джури Самойловича» (манера дуже близька до імітації голосу з «давнини» Валерія Шевчука), вірний собі у романі «Клітка для вивільги», різноаспектний у серії оповідань. Автор повертає читача у часи віддалені, можливо, подекуди це викликає опір, адже в

«колоніальних» картинах Даниленка ні гострих кутів, ні провокацій, ні деконструкцій, але захоплює загальна настроєва палітра, бажання розповісти про свою батьківщину, про себе та близьких людей, які вистояли у непрості часи й залишили світлий спомин по собі.